

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Β. ΚΡΟΚΙΔΗ

ΑΘΗΝΑΙ

1 9 7 2

† ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Β. ΚΡΟΚΙΔΗΣ
ΚΥΜΗΣ 6
ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ - ΑΤΤΙΚΗΣ 14122
ΤΗΛ. 28.11.710

Στόν κατά πάντα θαγατηλόν
φίλον Νεωτέριον με πολλήν ἀγάπην
καὶ πατριεὺς εὐχες.

Ἡράκλειον Ἀττικῆς 26-12-09



ΠΕΡΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ διακρίνεται εἰς δύο ξεχωριστά μέρη. Καὶ ἐκεῖνο πού παρεδέχθη ἡ Ἐκκλησία διὰ τὴν σεμνοπρεπῆ ἐξύμνησιν τοῦ θεοῦ, ὠνομάσθη Ἐκκλησιαστικὴ ~~Ἐξωτερικὴ~~ Μουσικὴ, τό δέ ἄλλο πού μεταχειρίσθησαν πρὸς χρῆσιν τῶν διαφόρων ᾠσμάτων ὠνομάσθη Ἐξωτερικὴ Μουσικὴ.

Δυστυχῶς διὰ τὴν Ἐξωτερικὴν Μουσικὴν, ἡ ὁποία μεταχειρίζεται πλεῖστες ὅσες κλίμακες μέ μεῖξιν τῶν διαφόρων ἡχων, δέν ἔχουμε σύγγραμμα συστηματικῆς διδασκαλίας. Διάσπαρτα ~~νά~~ ἄρχουν σέ χειρόγραφα ἢ ἄλλα τινά βιβλία στοιχεῖα περὶ αὐτῆς.

Στὴ συνέχεια θά προσπαθήσουμε νά ἀναλύσουμε ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά τοὺς ἐπιπικρατέστερους ἀπὸ τοὺς ἑκατὸν καὶ πλέον μεικτοὺς ἡχους μέ παραδείγματα σχετικῆς παραλλαγῆς πρὸς σαφεστέραν κατανόησιν τούτων.

Ἐπειδὴ αἱ λέξεις, τὰς ὁποίας θά μεταχειρισθῶμεν πρὸς ὀρισμὸν τούτων εἶναι Ἀραβοτουρκοπερσικὲς θά παραθέσωμεν εἰς τό τέλος τοῦ παρόντος, μνημόνιον μέ τὴν Ἑλληνικὴν τοὺς ἀπόδοσιν καὶ τὴν προέλευσιν τοὺς.

Κατωτέρω παραθέτομεν τὴν ὀνομασίαν
τῶν ὀκτώ ἡχων τῆς Ἑκκλησιαστικῆς Βυζαν-
τινῆς Μουσικῆς μέ ἀντὶ παραθέσιν τῆς Τουρ-
κικῆς τοιαύτης καθὼς καὶ τῆς Ἀρχαίας Ἑλ-
ληνικῆς.

ΑΡΧΑΙΑ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ	ΤΟΥΡΚΙΚΗ
"Ηχος Α'	Φρύγιος	Ούσαν ¹
" Β'	Λύδιος	Χουζάμ ²
" Γ'	Υπερμιξολύδιος	Τραρνιάχ
" Δ'	Μιξολύδιος	Νεβά ³
" ΠΑ'	Υποδάριος	Χουσεϊνί ⁴
" ΠΒ'	Υπολύδιος	Χιτζάζ ⁵
" βαρύς	Υποφρύγιος	Μπεστεγνιάρ ⁶
" ΠΔ'	Δάριος	Ράστ ⁷

Οἱ ἤχοι ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων τρόποι.

Ἐκτός ὅμως ἀπὸ τὰ ὀκτώ αὐτά Μανάρια⁸, ἔχουμε καὶ τοὺς Σουπιέδες⁹, οἱ ὅποιοι εἰ-
ναι πλεόν τῶν ἑκατὸν, ὅπως ἀναφέραμε καὶ
πιο πάνω.

Πρὶν ὅμως ἐξηγήσουμε τοὺς μεικτοὺς
αὐτοὺς ἤχους, πρέπει νὰ ἀναφερθοῦμε στοὺς
δύο ἐκ τῶν κυρίων ἤχων τὸν τέταρτον καὶ
τὸν βαρὺ, οἱ ὅποιοι παρουσιάζουν μερικές
ἰδιομορφίες.

Τέταρτος ἤχος

Ὁ τέταρτος ἤχος ὡς γνωστόν διακρίνε-
ται σὲ τρεῖς μορφές τὰ λεγόμενα μέλη.

α) Ὁ Ν Ε Β Α πού εἶναι ὁ Παπαδικός
τέταρτος "Αγία" μέ βασι τὸν Δι πού ἔλκει

τού φθόγγους γύρω ἀπ' αὐτόν δηλαδή τόν Γα καί τόν Κε καί καταλήγει εἰς τόν Δι.

β) ‘Ο Σεγκιιάχ¹⁰, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰρμο-
λογικός τέταρτος, ὁ λεγόμενος λέγετος μέ
βάσιν τόν Βου.

γ) ‘Ο Μπεγιατί¹¹, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ στι-
χηρарикός τέταρτος μέ βάσιν τόν Πα.

ΒΑΡΥΣ ΗΧΟΣ

Ἐπίσης καί ὁ βαρὺς ἥχος διακρίνεται
καί αὐτός εἰς τὶς ἐξῆς τέσσαρες μορφές τὰ
λεγόμενα ὅπως εἴπαμε μέλη:

α) ‘Ο Ἀράκ ὅπως ἐξηγήσαμε πρὶν πάντων,
εἶναι βαρὺς διατονικός πεντάφωνος ἐκ τοῦ
Ζωμέ πεντάφωνον ἀνάβασιν. Παράδειγμα τοῦ
ἥχου αὐτοῦ ἔχουμε τὴν Δοξολογίαν τοῦ Ἰα-
κώβου πρωτοφάλτου τοῦ πεντάφωνου βαρέως.

β) ‘Ο Ἐβίτζ, πού στήν Περσική γλῶσσα
σημαίνει κορυφή, ἵσως ἐπειδὴ ὑψώνει τὴν
βάσιν του εἰς τὴν κορυφήν τῆς κλίμακος
δηλαδή τόν Ζω¹² τοιουτοτρόπως. Ζ’.

Ὁ ἥχος αὐτός εἶναι βαρὺς Διατονικός
ἐπτάφωνος καί παράδειγμα τούτου ἔχουμε
τὴν ἐπτάφωνον Δοξολογίαν τοῦ Δανιήλ.

γ) Ἀτζέμ Ἀσηράν, εἶναι λέξεις Ἀραβο-
περσική καί σημαίνει περσικόν ἡμερονύκτι-
ον. Εἶναι ἥχος ἐναρμόνιος βαρὺς ἐκ τοῦ Ζ’
πού καταλήγει εἰς τόν Ζ. Παράδειγμα τοῦ

ἤχου αὐτοῦ ἔχουμε τὴν Δοξολογίαν τοῦ Χουρ-
μουζίου χαρτοφύλακος τοῦ ἐναρμονίου βαρέως

δ) Ὁ Μπεστεγχιάρ, εἶναι λέξις Περσικὴ
ποῦ σημαίνει ὠραῖον χρῶμα. Σχηματίζεται
ἀπὸ τὲς λέξεις Μπεστέ=χρῶμα καὶ γχιάρ= ὠ-
ραιότης. Ὁ ἦχος αὐτός εἶναι ὁ λεγόμενος
πρωτόβαρυς. Ὁδεύει ἀρχικῶς εἰς ἦχον πρῶ-
τον καὶ καταλήγει εἰς τὸν Ζ τοῦ βαρέως
Διατονικοῦ.

Ἀφοῦ ὁλοκληρώσαμε τίς παρατηρήσεις
 μας διά τούς ὀκτώ κυρίους ἤχους, ἄς ἐξετά-
 σουμε τώρα καί τούς μεικτούς τοιούτους,
 πού προέρχονται ἀπό τούς κυρίους ὀκτώ καί
 ὀνομάζονται Σουπτέδες, δηλαδή μεικτοί.

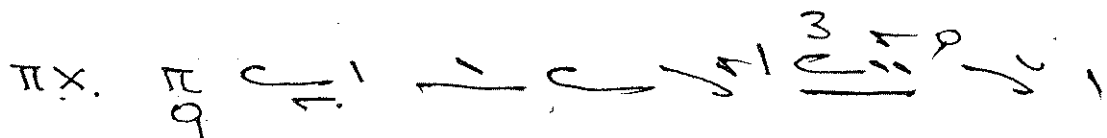
Ὅπως ἀναφέραμε καί προηγουμένως οἱ
 Σουπιέδες δηλαδή οἱ μεικτοί ἤχοι εἶναι
 πλέον τῶν ἐνατόν, ἀλλά ἐμεῖς θά ἐξετάσωμεν
 τούς κυριωτέρους καί ἐπικρατεστέρους καί
 θά τούς κατατάξωμεν μέ τήν σειράν, πού ἔ-
 χουν οἱ κύριοι ἤχοι, ἀπό τούς ὁποίους προ-
 ἐρχονται, παραθέτοντας καί μικρά παραδείγ-
 ματα τῆς γραμμῆς πού ἀκολουθοῦν πρὸς καλ-
 λιτέραν κατανόησιν.

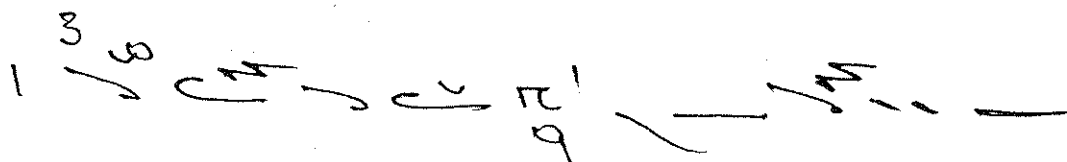
✓

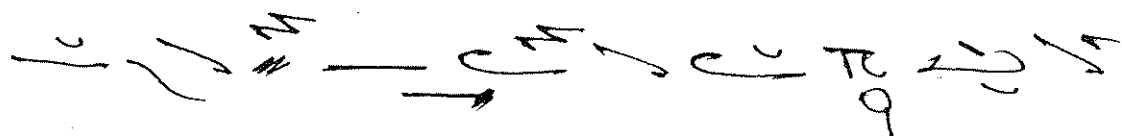
2

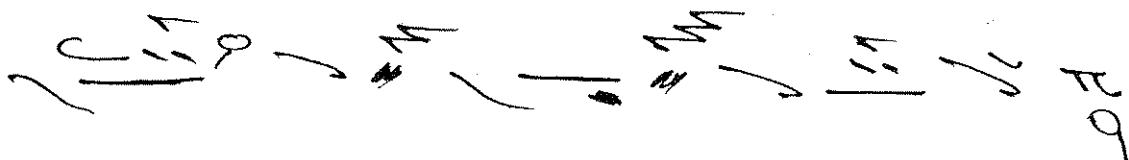
Ἐκ τοῦ Α' ἤχου

1) Κ ι ο υ ρ δ ε¹² Εἶναι ἤχος ἀφθορισμός.
 ἔχει βάσιν τόν π καὶ ἀπαιτεῖ τόν Βου
 μέ ἐναρμόνιον φθοράν Βου καὶ τόν Δι μέ ὕ-
 φεσιν Δι^ρ.

π.χ. 







τὸν Ζω ἑναρμόνιον Σ' τὸν Δι καὶ τὸν ἄνω
 Πα' μέ ὕφεσιν καὶ τὸν Γα ἑναρμόνιον Γα
 καὶ τὸν κάτω Νη μέ δέεσιν καταλήγοντας
 εἰς τὸν Πα ἑναρμόνιον π

$$\pi \times \pi \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array} \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array} \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array} \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array} \quad \begin{array}{c} \diagup \\ \diagdown \end{array}$$

$\frac{1}{\sqrt{2}}, \frac{1}{\sqrt{2}}, \frac{1}{\sqrt{2}}, \frac{1}{\sqrt{2}}, \frac{1}{\sqrt{2}}, \frac{1}{\sqrt{2}}$

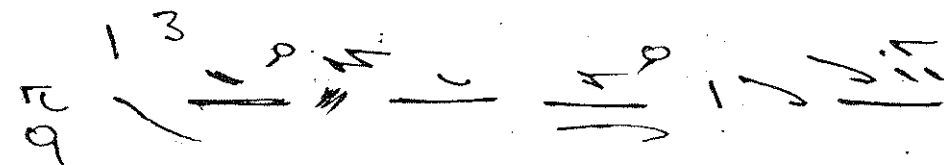
$$L_2 \quad | \quad L_1 \quad | \quad L_0$$

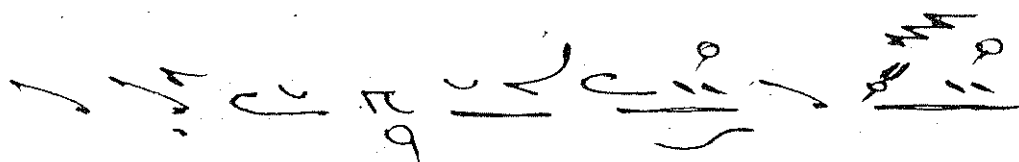
1918

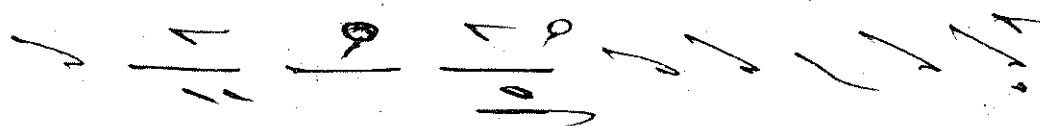
$$\frac{\pi}{\beta} = \frac{1}{2} \ln \frac{m_1}{m_2}$$

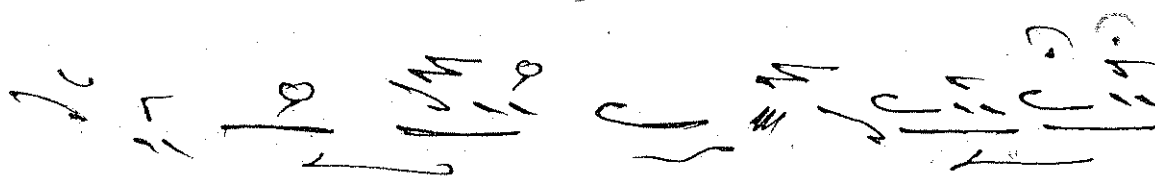
4

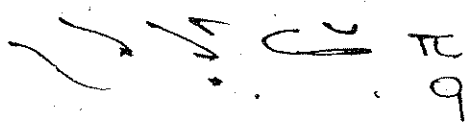
3) Σ ε μ π ά¹⁴ Είναι ήχος α' φθορικός, ό
 λεγόμενος δίφωνος ή παθητικός. Έχει βάση
 τόν π και θέλει τόν Δι^ρ Ζω^ρ και πα^ρ με ύ-
 φεσιν.⁹

π.χ. 









5

Ἐκ τοῦ Β' ἤχου.

1) Χ ο υ ζ α μ¹⁵ . Εἶναι ἤχος Β' μέ βάσιν τόν Β καὶ καταλήγει πάλιν εἰς τόν Β .

Ὁ ἤχος αὐτός χαρακτηρίζεται ὡς τεταρτο-
δεύτερος ἢ Δεύτερος Διατονικός. Θέλει τόν
Πα μέ δίεσιν καὶ τόν Κε μέ ὕφεσιν.

π.χ. Β — — — — —

— — — — —

— — — — —

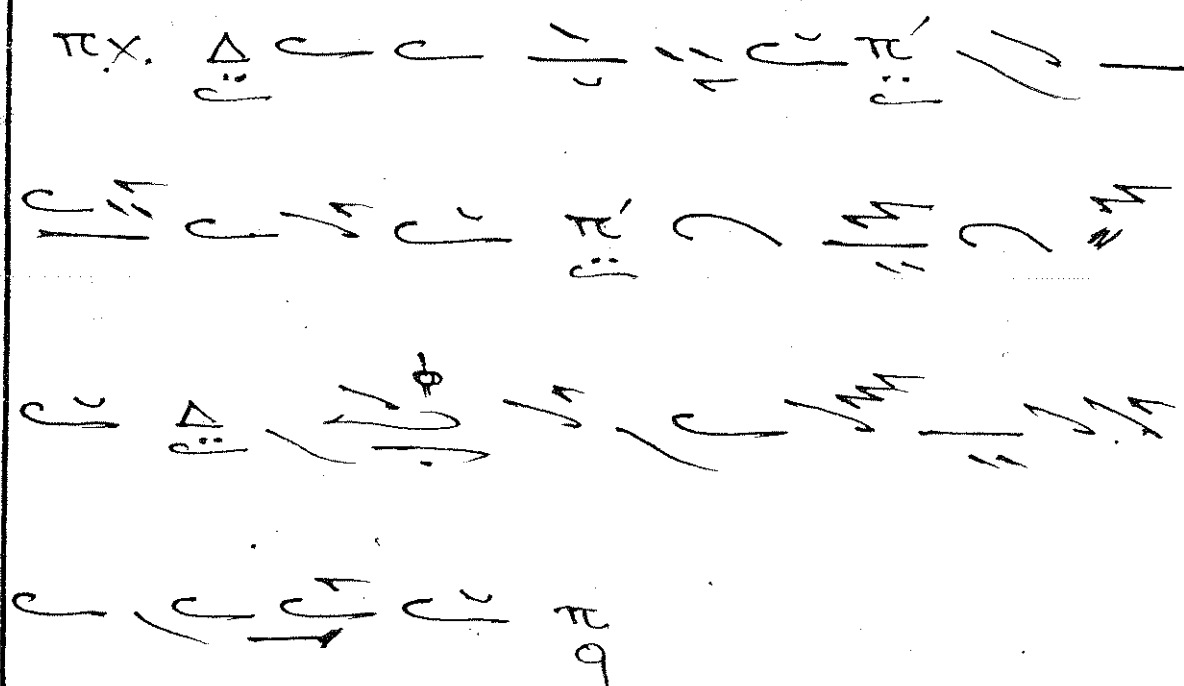
— — — — —

— — — — —

6

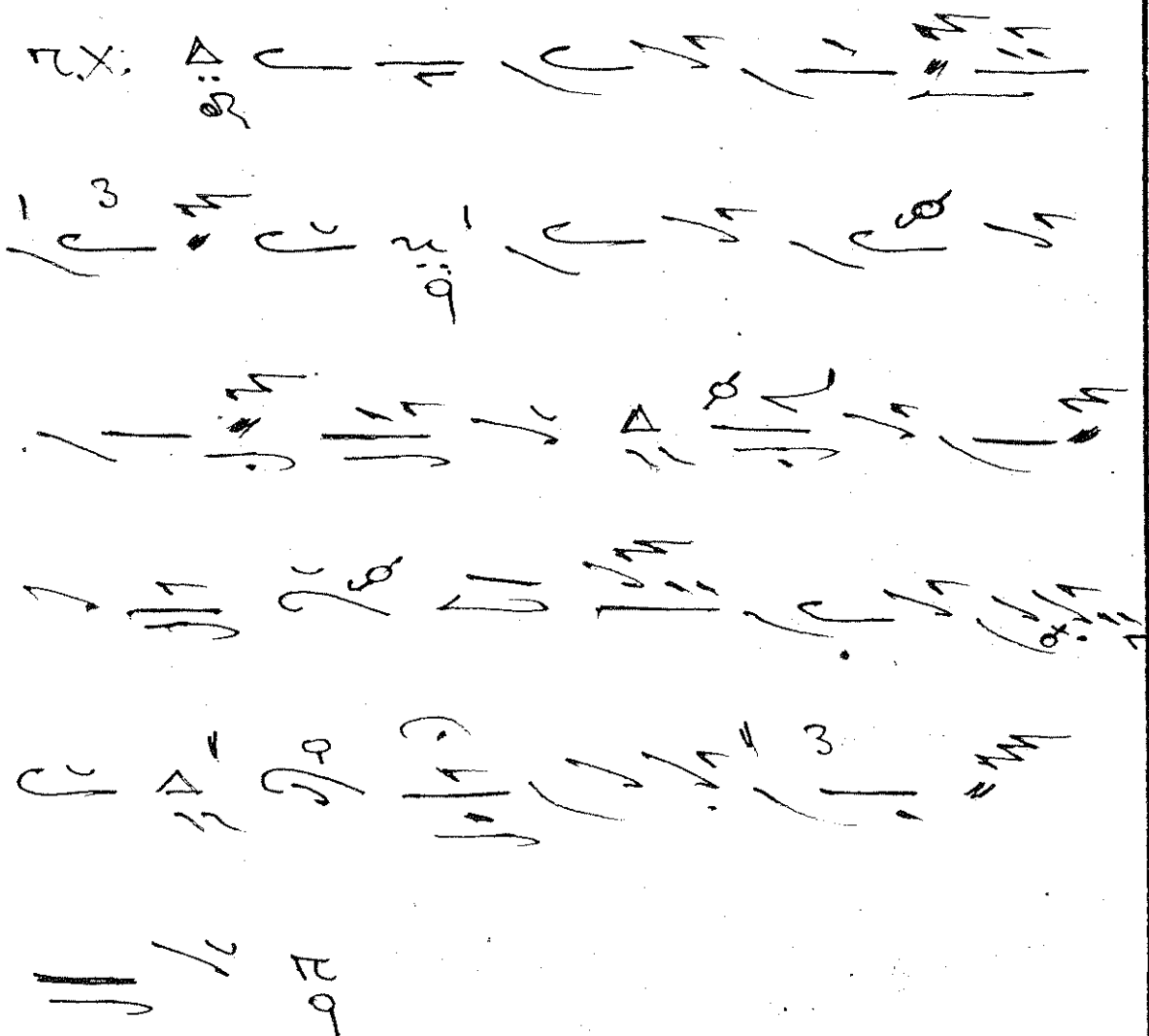
2) Καρτισιγάρ. εἶναι ὁ ἦχος ὁ λεγόμενος Δευτερόπρωτος, ὁ ὁποῖος ἔχει βάση τὸν Δ καὶ ὀδεύει ἀπὸ τὸν Δι ἕως τὸν ἄνω Πα ὡς Δεύτερος καὶ ἀπὸ τὸν Γα ἕως τὸν κάτω Πα ὡς πρῶτος.

Κλασσικόν παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ ἡχου εἶναι τὸ "Ἄξιον ἔστίς, τοῦ Πέτρου Φιλανθίδου. Παραθέτομεν καὶ ἕτερον παράδειγμα.



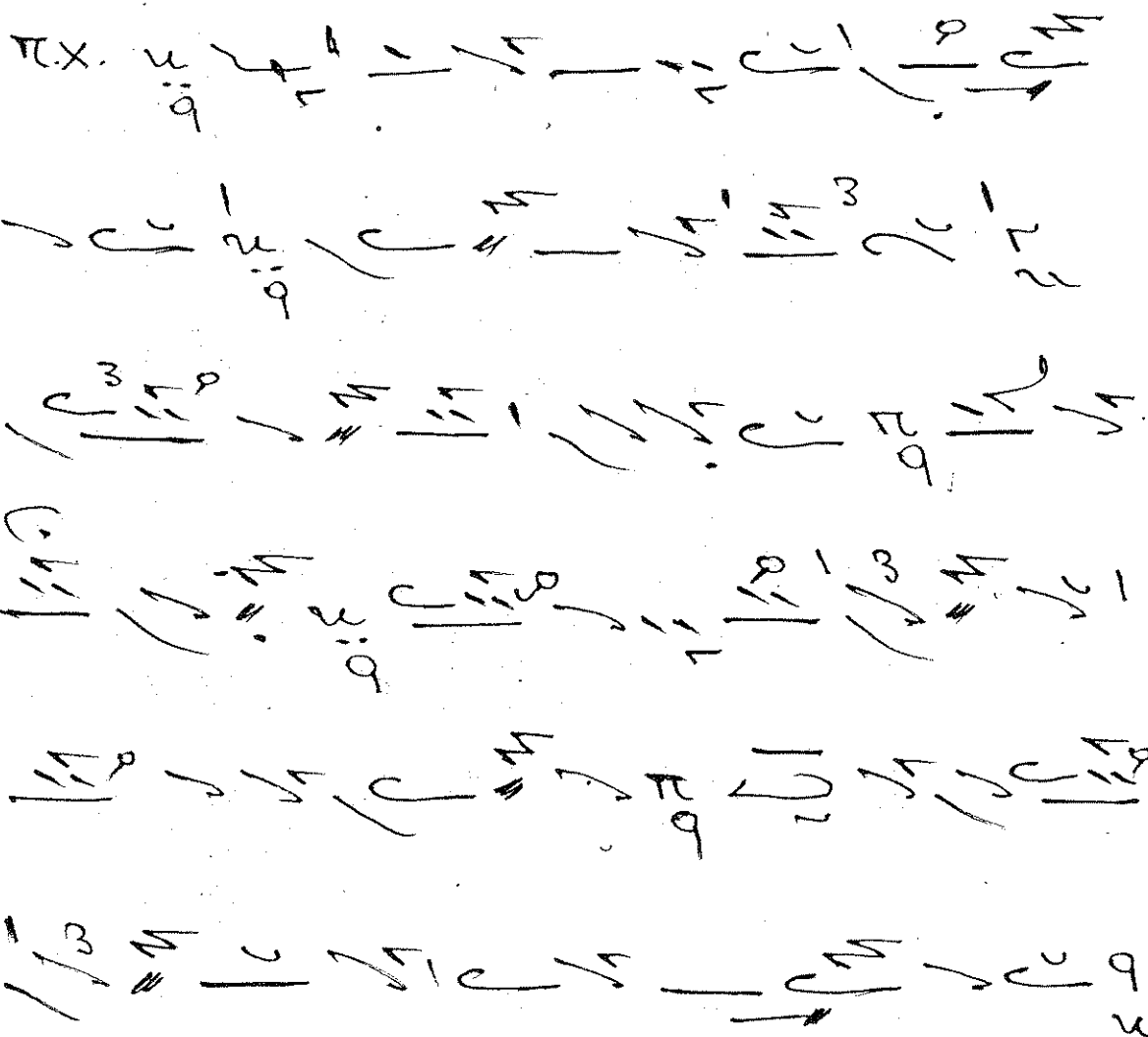
Ἐκ τοῦ Δ' ἡχοῦ.

1) Ν ι σ α β ε ρ έ η. Εἶναι λέξεις Ἀραβο-περσική. Εἶναι ἡχος Δ' μέ βάση τόν Δ. Καταλήγει ἀτελῶς εἰς τόν π ἔντελῶς εἰς τόν Δ εἰς τόν ὁποῖον συχνάκις τίθεται ἡ ἑναρμόνιος χροά τό κλιτόν ρ καί τελικῶς καταλήγει εἰς τόν π



Εν τοῦ ^λπα' ἤχου

1) Χ ο υ σ ε ὕ ν ι ' Α σ η ρ α ν ¹⁶. Εἶναι ἤχος ^λπα' ἐν τοῦ ἄνω η, θέλει τοὺς Βου, Δι, Ζω, Πα, μέ ὕφεσιν καὶ ⁹καταλήγει εἰς τὸν κάτω Κε ⁹.



2) Μ π ο υ σ ε λ ι κ ' Α σ π ρ ά ν¹⁷. Είναι

ἦχος τοῦ ^λπα' ἐν τοῦ ^γκάτω μέ ^δἐναρμόνιον
φθοράν ἐπὶ τοῦ Γα μέ ^δδύο εἰς τόν ^δν μέ
ἐναρμόνιον τόν ^δπ καταλήγοντας εἰς τόν ^κγ.
_δ _κ

π χ γ ^λ ^γ ^δ ^ε ^ς ^ζ ^η ^θ ^ι ^κ ^λ ^μ ^ν ^ξ ^ο ^π ^ρ ^σ ^τ ^υ ^φ ^χ ^ψ ^ω

α β γ δ ε ς ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ς ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ς ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ς ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ς ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

α β γ δ ε ς ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω

10

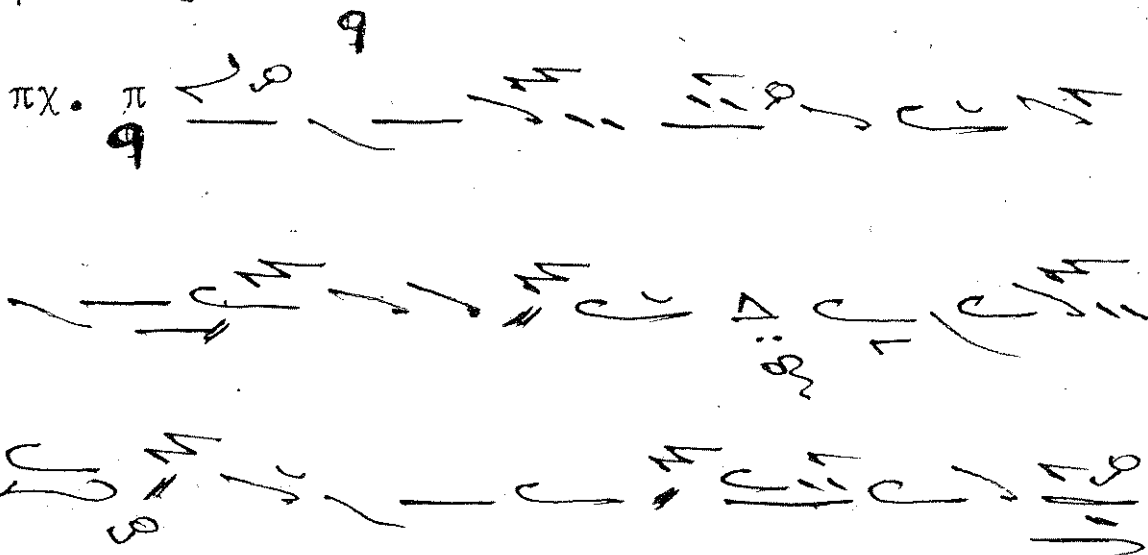
3) Χι σ σ ά ρ Μ ο υ σ ε λ ι κ¹⁸. Είναι
 ήχος πα'φθορικός μέ βάση τόνπ. Φέρει τήν
 Σπάθη (Χι σ σ ά ρ) είς τόν κ καί⁹ θέλει τόν
 ῥ

Ζω μέ ὕφεσιν καί τόν Δι μέ δίεσιν καί τόν
 κάτω Ηη μέ δίεσιν, καταλήγει δέ είς τό κά-
 τω πα έναρμόνιον π
 δξ

πχ. π
 9

π
 δξ

4) Α τ ζ έ μ κ ι ο υ ρ δ ι¹⁹. Είναι ήχος
 πα' έναρμόνιος μέ βάση τόν π. "Αρχεται εκ
 τοῦ ἄνω Ζω' μέ τήν έναρμόνιον φθοράν. Θέλει
 τόν Ζω' και τόν Βου' μέ ὕφεσιν και καταλή-
 γει εις τόν π.

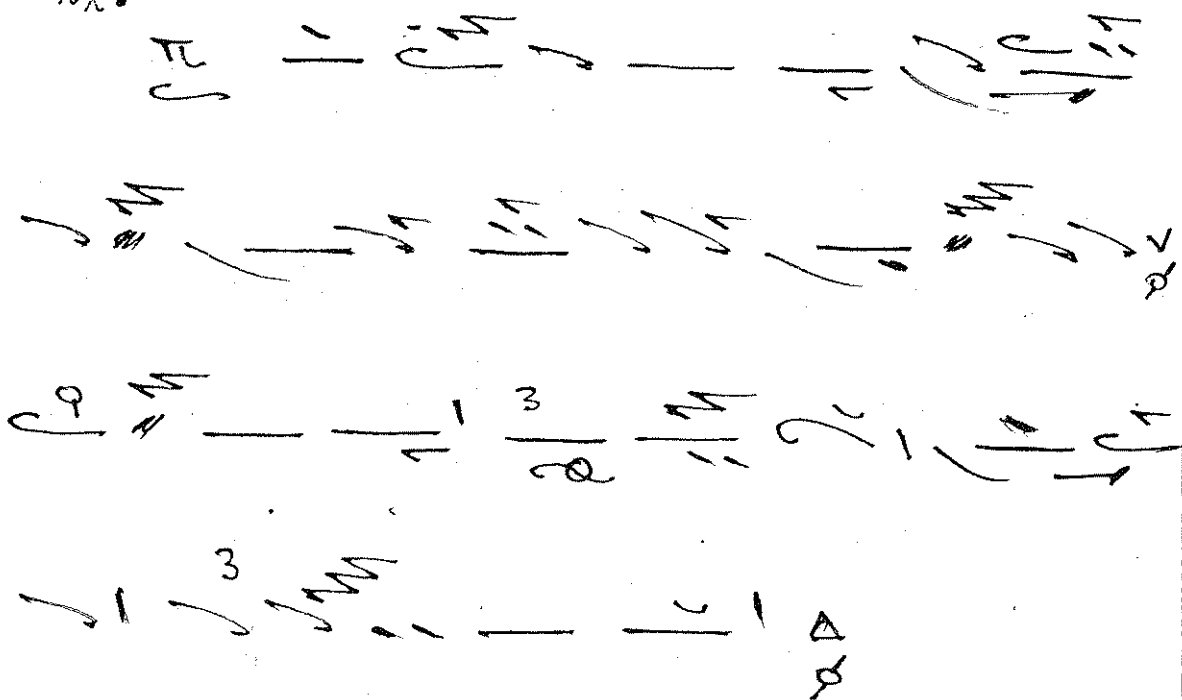


20

12

Ἐκ τοῦ λ πβ' ἤχου.

1) Χ ο υ μ α γ ι ο ὦ ν²⁰. Εἶναι ἤχος λ πβ' ἐκ τοῦ π ποῦ καταλήγει εἰς τὸν Δ εἶναι μέλος ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὸ $\mu\epsilon\ \mu\alpha\ \mu\omega$ (ποῦ εἶναι ἤχος Δ καὶ φάλλεται ὡς λ πβ' ἐκ τοῦ Δ καὶ καταλήγει εἰς τὸν Δ). Ὁ Ἰωάννης ὁ Κουκουζέλης ἔγραψε Χερουβικόν εἰς ἤχον Χουμαγιούν καὶ τὸν ὠνόμασε Παλατιανόν. μέλος πχ.

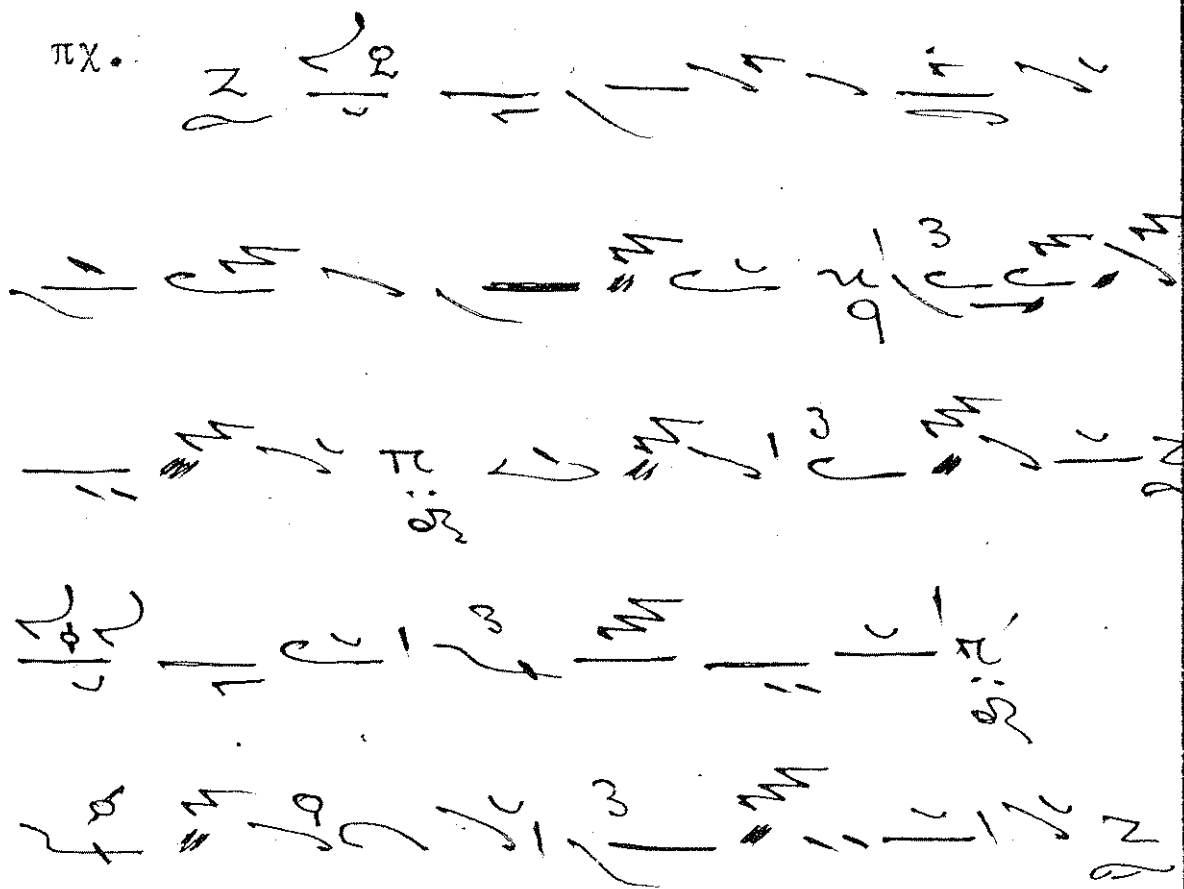


14

Ἐκ τοῦ Βαρέως ἤχου.

Φ ε ρ α χ ν α κ²². Εἶναι ἤχος βαρὺς φθο-
ρικός θέλει ἐπὶ τοῦ Δ τὴν φθορὰν τοῦ ρ
οὕτω Δ^ρ καὶ ἐπὶ τοῦ ν^{δρ} τὴν φθορὰν του φ,
οὕτω ν^{δρ} καὶ καταλήγει εἰς τὸν ζ τὸν δια-
τονικὸν ὅπως ὁ διατονικός βαρὺς.

πχ.

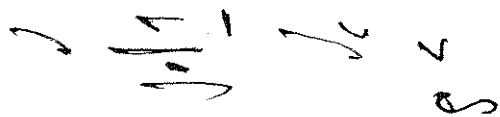
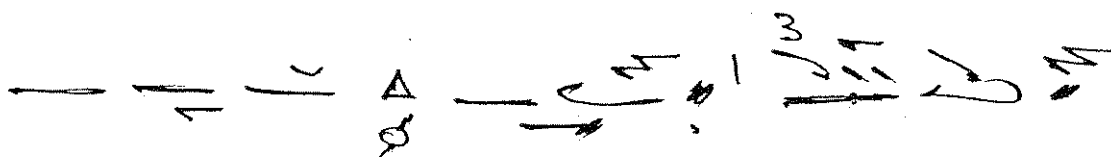
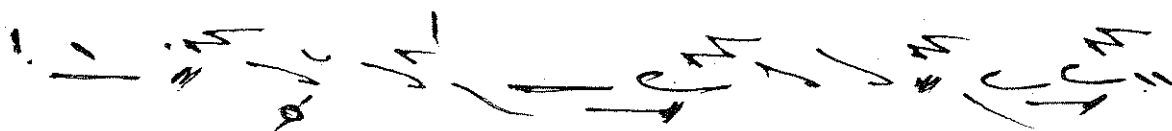
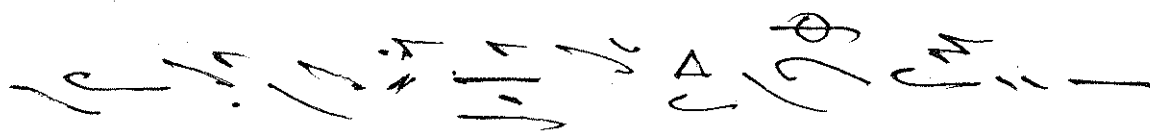
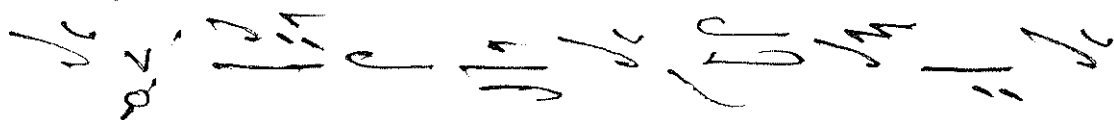
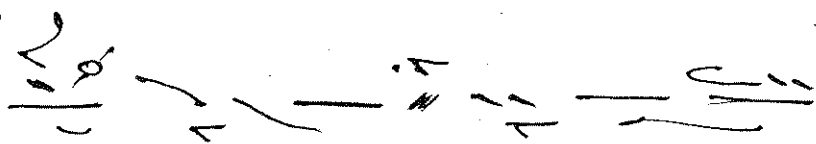


Ἐκ τοῦ πδ' ἤχου.

- 1) Χ ι τ ζ α σ κ ι α ρ²³. Εἶναι ἤχος πδ' χρωματικός. Θέτει τὴν φθορὰν τοῦ Δι τοῦ πβ' ἤχου ϕ ἐπὶ τοῦ ν καὶ καταλήγει εἰς τὸν κάτω Νη ν χρωματικῶς ὡς πα τοῦ πβ' ἤχου.

πχ. ν

ϕ



16

2) Σ ο υ ζ ι ν α η²⁴. Είναι ἡχος πδ' χρω-
ματικός. Ἐπὶ τοῦ Δ τίθεται ἡ φθορά τοῦ β'
ἡχου ~~ο~~ και ὁδεύει τὸ ἄνω τετράχορδον κατὰ
τόν β' ἡχον ἐνῶ τὸ κάτω τετράχορδον μέ λύ-
ση τῆς φθορᾶς ὁδεύει κατὰ τὸν πδ' ἡχον δια-
τονικά καταλήγοντας εἰς τὸν ν.

πχ. ν ^δ
~~ο~~

Τετράχορδος οπτικός.

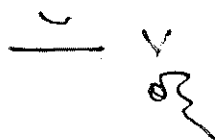
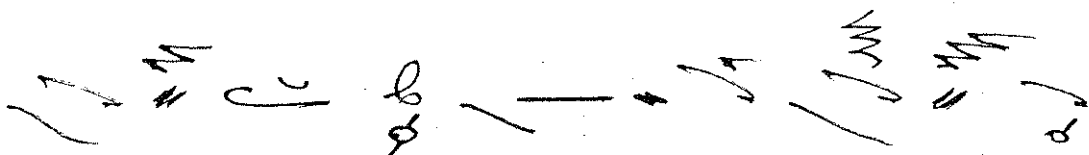
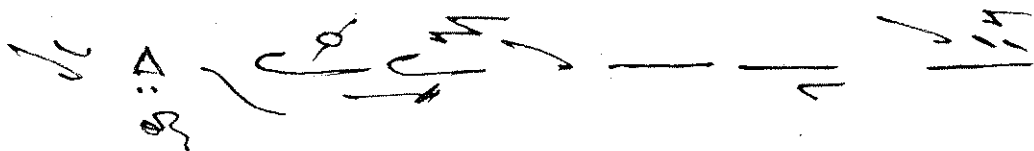
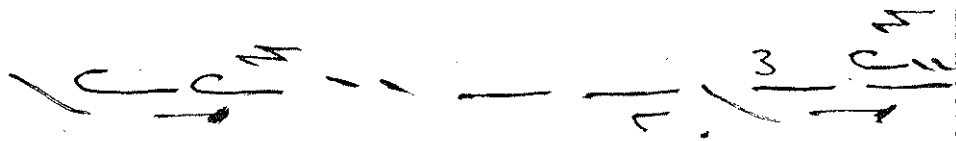
17

3) N l γ ρ ι ζ²⁵. Είναι ἥχος πδ' ἐκ τοῦ ν.

Θέλει τὴν φθορὰν τοῦ Δι ρ τοῦ πβ' ἐπὶ

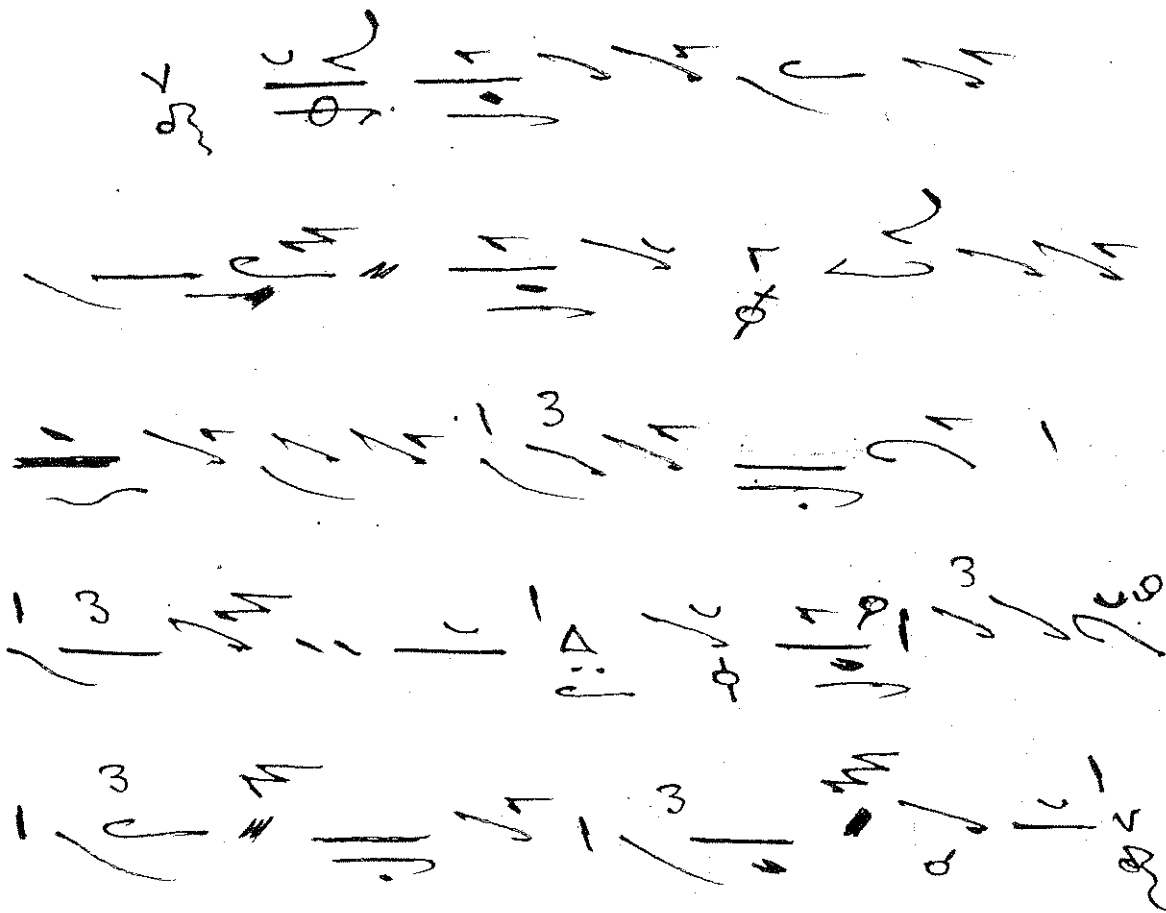
τόν Δι τοῦ πδ' λύοντάς τὴν στήν πορεία τοῦ μέλους καὶ καταλήγει εἰς τὸν ν τοῦ πδ' ἥχου.

πχ. ν
δζ



4) Ν ε χ α β ε ν τ²⁶. Είναι ήχος $\lambda\delta'$ ἐκ τοῦ ν μέ τήν φθοράν τοῦ Δι, ~~θ~~ τοῦ Β' ήχου ἐπὶ τόν Δι τοῦ $\lambda\delta'$ ήχου καί μέ ἐναρμόνιον φθοράν ἐπὶ τοῦ Βου ~~θ~~ καί λύοντας τήν φθοράν στήν πορεία τοῦ μέλους καταλήγει εἰς τόν ν τοῦ $\lambda\delta'$ ήχου.

πχ. $\delta\lambda$

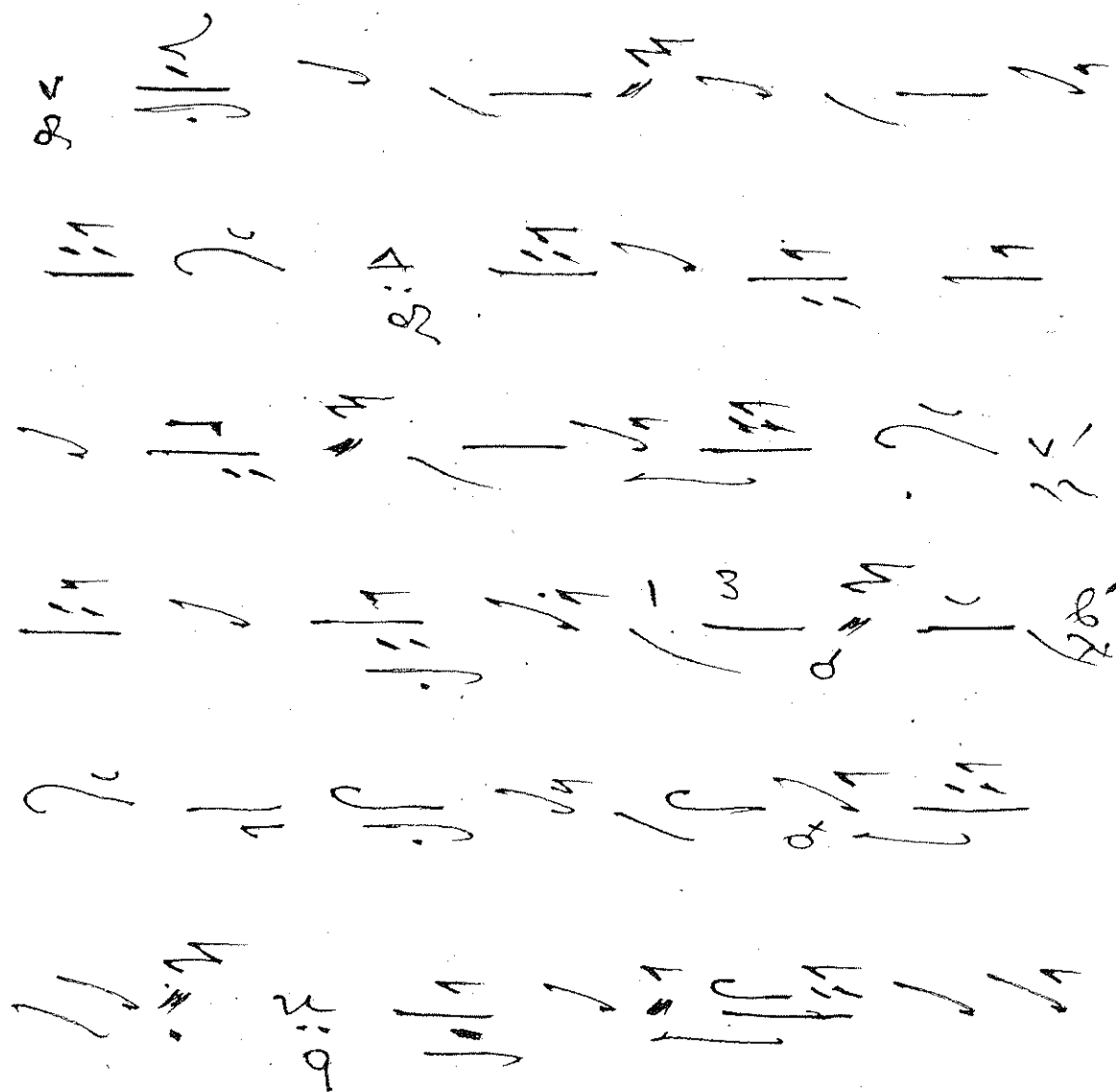


19

5) Μ α χ ο ύ ρ²⁷. Είναι ἥχος πδ' ἐκ τοῦ ν
ἐπτάφωνος.

Θέλει τὴν ἐναρμόνιον φθοράν, ἐπὶ τοῦ Γα
καὶ κάνει καταλήξεις εἰς τὸν κ τὸν β
φθάνοντας μέχρι καὶ τοῦ ἄνω β', καταλήγον-
τας τελικὰ εἰς τὸν ν τοῦ πδ' ἤχου.

πχ.



Βλ. πρὸς ὁμοιογένειαν

$$\frac{1}{3} = \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} = \frac{1}{1} \quad \frac{1}{1} = \frac{1}{1}$$

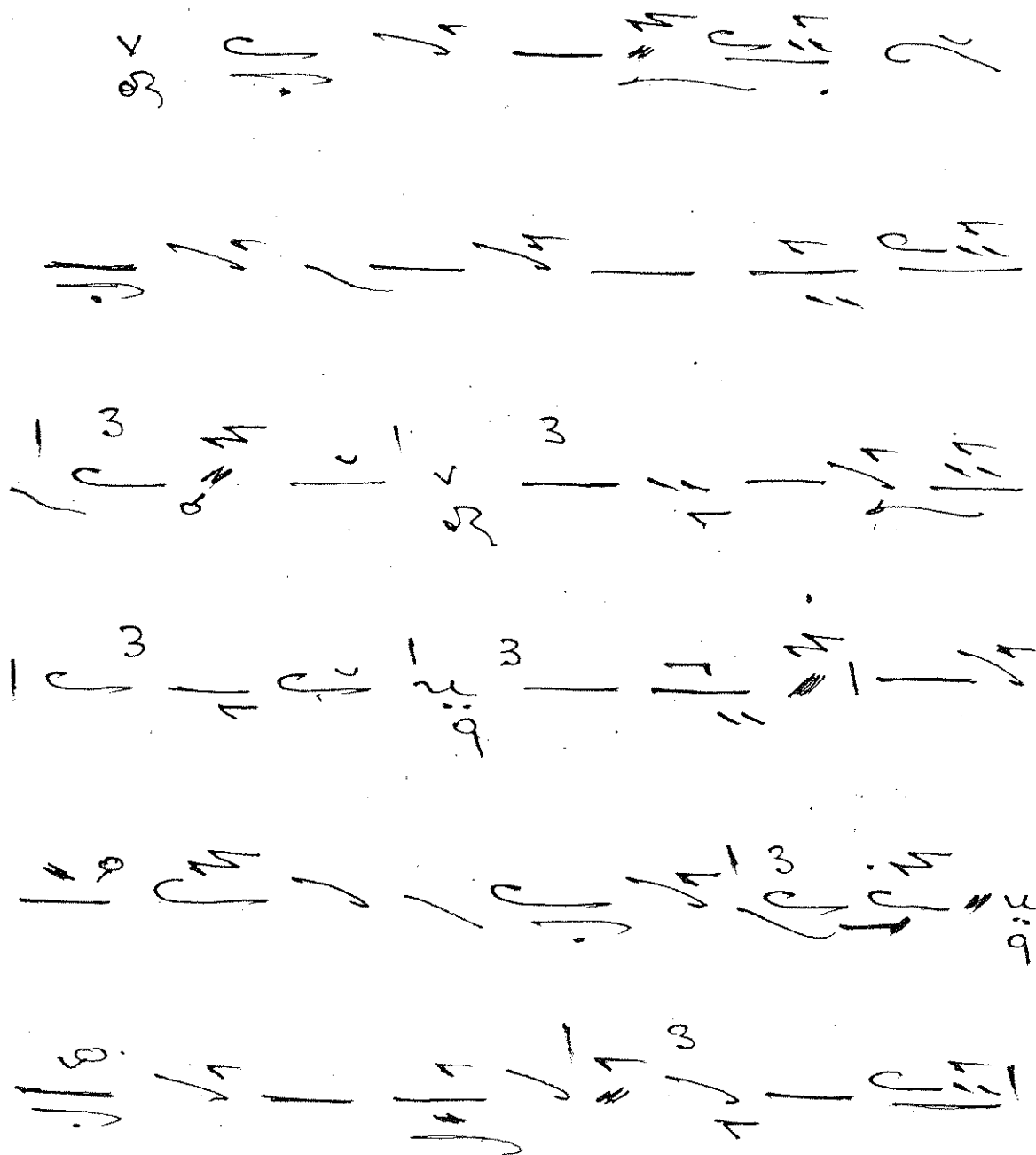
$$\frac{1}{2} = \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} = \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} = \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} = \frac{1}{2}$$

$$\frac{1}{2} = \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} = \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} = \frac{1}{2} \quad \frac{1}{2} = \frac{1}{2}$$

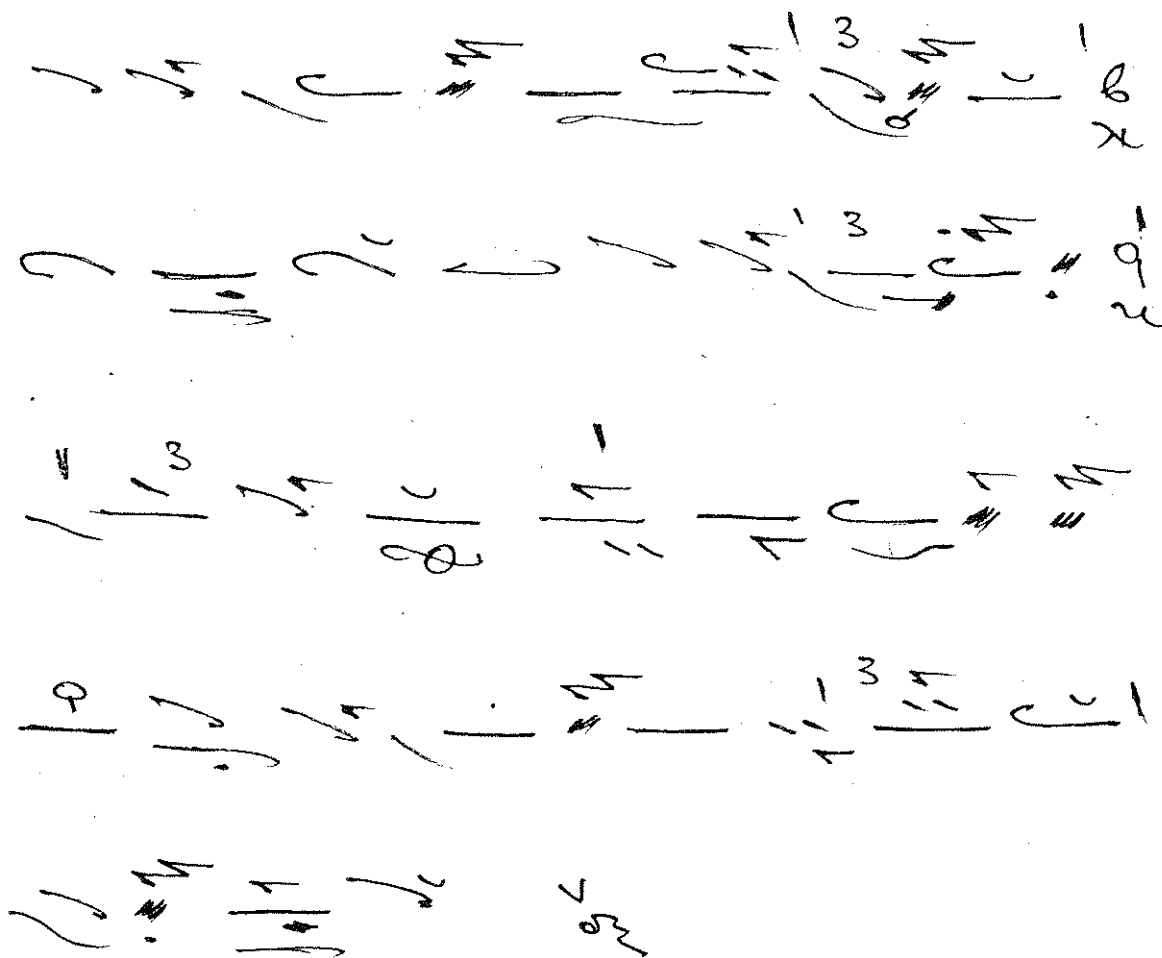
$$\frac{1}{2} = \frac{1}{2}$$

20

6) Σ ο υ ζ ι δ ι λ²⁸. Είναι ἥχος πδ' ἐκ τοῦ
 ν μέ καταλήξεις εἰς τόν κ τόν θ καί τόν
 ς
 θ καί τελικά καταλήγει εἰς τόν ν.
 κ
 πχ.



βλέπε οπισθεν

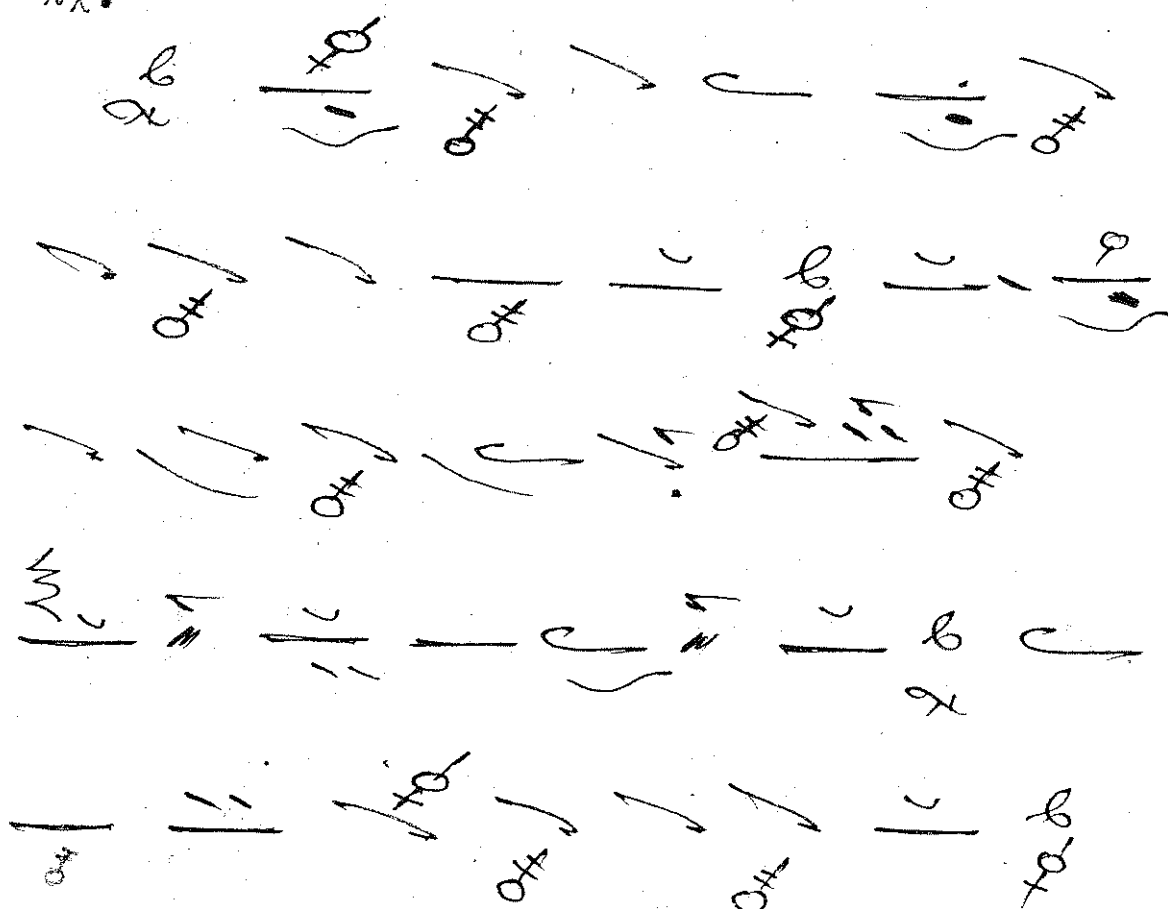


Θὰ ἦταν παράληψις ἂν δέν ἀναφέραμε
καί τίς τρεῖς χρόες τῆς Βυζαντινῆς Μου-
σικῆς, οἱ ὁποῖες δέν ἀνήκουν σέ ἦχο, ἀλλά
σέ γένος καί εἶναι οἱ ἐξῆς.




21

1) ο ζ υ γ ο ς ♀ ἡ διπλῇ δέσσις τό λε-
γόμενον Μ ο υ σ τ α ἄ ρ²⁹. Ἡ χροά αὐτή
εἶναι γένους χρωματικοῦ. Τίθεται ἐπὶ τοῦ
Δι καὶ ἀπαιτεῖ τόν Γα μέ ♂ τόν Βου εἰς
τὴν θέσιν του καὶ τόν πα μέ ♂

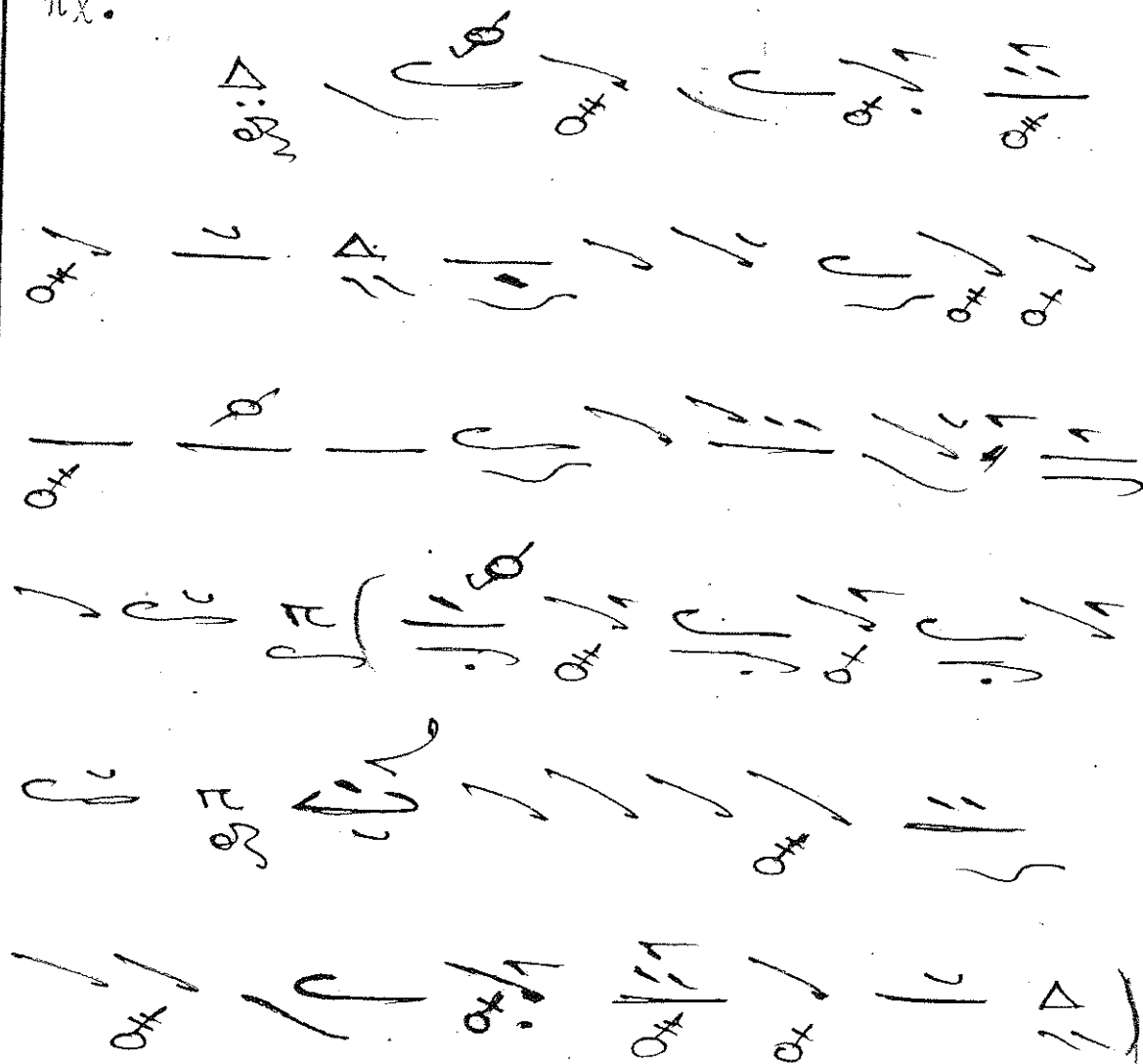
πχ.



2

2) τό κ λ ι τ ό ν  ἢ ἡμίφθορον τό λεγόμενον Ν ι σ α μ π ο ύ ρ³⁰. Εἶναι γένους ἐναρμονίου. Τίθεται ἐπὶ τοῦ Δι καὶ ἀπαιτεῖ τόν Γα μέ  καὶ τόν Βου μέ .

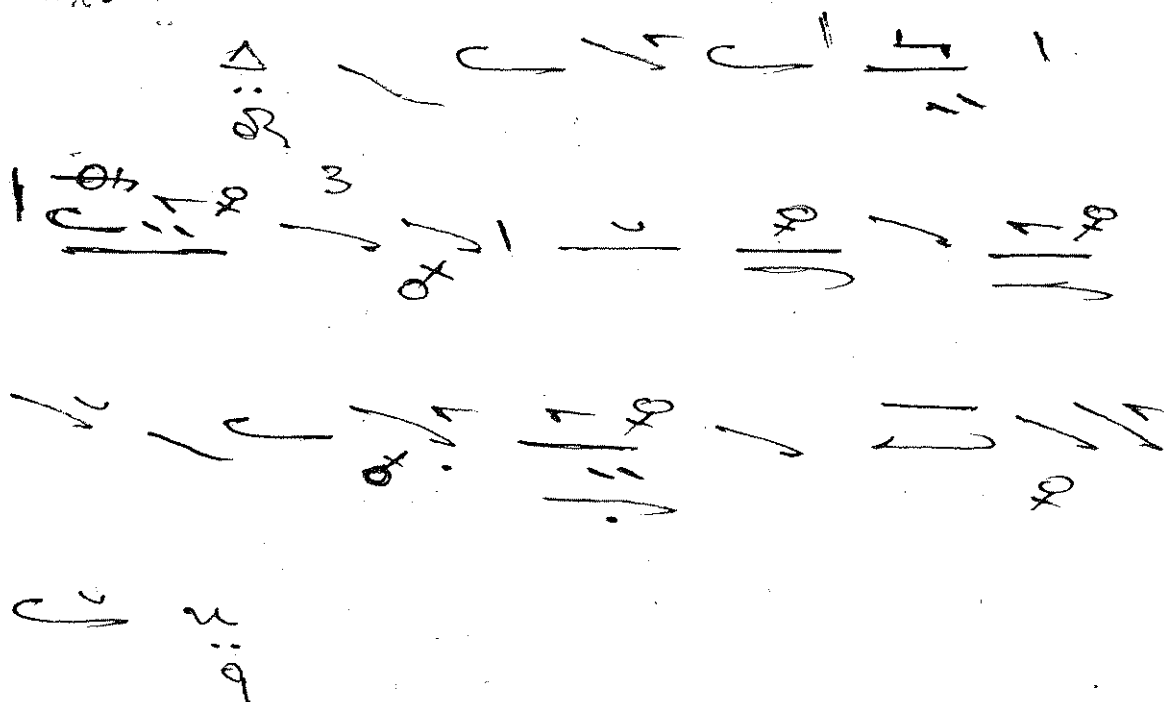
πχ.



23

3). Η Σ π α θ η ἡ ὑφεσοδίεσις ἡ λεγομένη Χ ι σ σ α ρ³¹. Εἶναι γένους ἑναρμονίου. Τίθεται ἐπὶ τοῦ κ καὶ ἀπαιτεῖ τὸν Ζω μέ ϕ καὶ τὸν Δι μέ ϕ .

πχ.



Ἐντός ὅμως ἀπό τούς Σουπιέδες δηλαδή τούς καταχρηστικούς ἤχους ἢ μεικτούς ὅπως θά λέγαμε, ἔχουμε καί τούς ρυθμούς.

Ὁ ρυθμός στήν Τουρκική γλῶσσα ὀνομάζεται "Ούσοούλ" ³².

Ἐπίσης τό ἄσμα εἰς τήν Τουρκική γλῶσσα ὀνομάζεται "Σαρκί" ³³.

Ἀλλή ἐπίσης ὀνομασία εἶναι ὁ τόνος ἢ ἡ τονική δηλαδή ὁ πρῶτος φθόγγος τῆς κάθε κλίματος πού στήν Τουρκική γλῶσσα ὀνομάζεται "Περδέ" ³⁴.

Μέ τά ὀλίγα αὐτά περὶ ἐξωτερικῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς δέν ὀλοκληρώνεται τό θέμα, ἀλλ' ἀπλῶς δίδομε τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ νά δυνῆθῃ κανεὶς νά σχηματίσῃ μίαν μικρὴν ἰδέαν περὶ τῆς ἐξωτερικῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

25

ΕΠΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΕΝΟΦΘΝΩΝΛ Ε Ε Ε Ω Ν

1) Ο Υ Σ Α Κ εἶναι ἥχος πρῶτος τρέφω-
νος ἦτοι ἐκ τοῦ Δι μέ συνεχῇ ὕφεσιν εἰς
τόν Ζω. Ἡ λέξις εἶναι Περσικὴ καὶ σημαίνει
ἐρωτευμένος.

2) Χ Ο Υ Ζ Α Μ εἶναι ὁ δεύτερος ἥχος
πού συνήθως καταλήγει εἰς τόν Βου καὶ εἶ-
ναι ἀνάμειξη δευτέρου καὶ τετάρτου (λεγέ-
του), διὰ τόν λόγον αὐτόν ὀνομάζεται καὶ
τεταρτοδεύτερος ἢ Διατονικός δεύτερος. Ἡ
λέξις Χ ο υ ζ α μ εἶναι Ἀραβικὴ καὶ ση-
μαίνει τολμηρός ἢ ὀρμητικός ὅπως εἶναι τό
ἐμβατήριον μέλος.

3) Ν Ε Β Α. Εἶναι Περσικὴ λέξις, πού ση-
μαίνει τρόπος. Ὁ Νεβά ἥχος εἶναι ὁ τέταρ-
τος Παπαδικός, ὁ λεγόμενος V "Αγία". Κλα-
σικόν παράδειγμα αὐτοῦ τοῦ ἤχου εἶναι ἡ
Δοξολογία τοῦ Πέτρου Λαμπαδαρίου.

4) Χ Ο Υ Σ Ε Ι Ν Ι. Εἶναι Ἀραβικὴ
λέξις ἀπὸ τό ὄνομα τοῦ Χουσεῖν τοῦ υἱοῦ
τοῦ Χαλίφου Ἀλῆ καὶ σημαίνει ὠραῖος.

5) Χ Ι Τ Ζ Α Ζ. Εἶναι Ἀραβικὴ λέξις
παρμένη ἀπὸ κάποια Ἐπαρχία τῆς Ἀραβίας.

6) Μ Π Ε Σ Τ Ε. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερ-
σικὴ πού σημαίνει σύνδεσμος καὶ ἐπειδὴ ὁ

βαρύς ἤχος ὀνομάζεται Ἀράκ, πού στήν Περσικήν σημαίνει μέσος, εἶναι δηλαδή ἤχος συνδεδεμένος μέ τόν μέσο τοῦ πρώτου ἤχου ὁ λεγόμενος πρωτόβαρυς.

7) P A Σ T. Εἶναι λέξις Περσική, πού σημαίνει ὀρθός, εὐθύς καί εἶναι καθαρός ^λπδ' ἐκ τοῦ ν.

8) M A K A M ἢ M A K A M I σημαίνει ἤχος κύριος.

9) Σ O Y Π I E Σ σημαίνει ἤχος καταχρηστικός δηλαδή ἤχος μεικτός.

10) Σ E Γ K I A X. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσική καί σημαίνει τρίτη φωνή.

11) M Π E Γ I A N T I. Εἶναι λέξις Ἀραβοπερσική καί σημαίνει ὁλονύκτιος.

12) K I O Y P Δ I. Εἶναι λέξις ἀραβική καί σημαίνει Κουρδικόν, δηλαδή προερχόμενον ἀπό τοῦς Κούρδους.

13) Σ E M Π A M Π O Y Σ E Λ I K. Σύνθετη λέξις ἀπό τίς Ἀραβοπερσικές λέξεις Σεμπά πού σημαίνει Ζέφυρος καί Μήουσελίκι πού σημαίνει ἀσπασμός.

14) Σ E M Π A. Εἶναι Ἀραβοπερσική λέξις πού σημαίνει Ζέφυρος. Ἄλλοι ὅμως τήν ἐρμηνεύουν ὑπνωτικόν.

15) X O Y Z A M. Εἶναι Ἀραβική λέξις

πού σημαίνει τολμηρόν, ὀρμητικόν, ἐμβατήριον.

16) X O Y Σ E T N I A Σ H P A N. Εἶναι λέξεις Ἀραβοπερσική πού σημαίνει ἡμερονύκτιον τοῦ Χουσεΐν. Ἐπίσης σημαίνει καί βαρύτονος, ἐπειδὴ ἡ μελωδία φθάνει μέχρι τὴν ἡνὶκα ἀντιφωνίαν.

17) M Π O Y Σ E Λ I K A Σ H P A N. Εἶναι λέξεις Ἀραβοπερσική, πού σημαίνει ἀσπασμός ἡμερονύκτιος.

18) X I Σ Ξ A P M Π O Y Σ E Λ I K. Εἶναι λέξεις Ἀραβοπερσική καί σημαίνει φρούριον ἀσπασμοῦ. Χισσάρ=φρούριον καί Μπουσελίκ=ἀσπασμός.

19) A T Z E M K I O Y P Δ I. Εἶναι λέξεις Ἀραβοπερσική, πού σημαίνει ἄσμα Περσικόν τῶν Κούρδων.

20) X O Y M A Γ I O Y N. Εἶναι λέξεις Ἀραβική, πού σημαίνει Βασιλικόν, Παλατιανόν.

21) Σ E X N A Z. Εἶναι λέξεις Ἀραβοπερσική πού σημαίνει Βασιλικόν θέλγητρον. Σάχ=Βασιλεὺς, νάζ=θέλγητρον.

22) Φ E P A X N A K. Εἶναι λέξεις Ἀραβοπερσική πού σημαίνει πανηγυρικόν ἢ εὐχάριστον.

23) X I T Z A Σ K I A P. Είναι λέξεις 'Αραβοπερσική πού σημαίνει διπλασιασμός.

24) Σ O Y Z I N A K. Είναι λέξεις Περσική πού σημαίνει φλογερόν ή φαινόν.

Σε άλλη έρμηνεία έρμηνεύεται ποταμός, πού είναι ή όνομασία γνωστοῦ πτηνοῦ.

25) N I Γ P I Z. Είναι λέξεις Περσική πού σημαίνει κατι πού σκορπᾶ τό ἀγαθόν.

26) N E X A B E N T. Είναι λέξεις 'Αραβοπερσική από τό όνομα τῆς πόλεως Νεχαβέντ τῆς λεγομένης καί 'Ιράν 'Αρζεμί.

"Αρα Μανάμ Νεχαβέντ σημαίνει ἄσμα Νεχαβέντειον.

27) M A X O Y P. Είναι Περσική λέξεις, πού σημαίνει οίνοπωλεῖον, καπηλιό.

"Αρα Μανάμ Μαχούρ σημαίνει ἄσμα καπηλικόν ή ἄσμα ταβέρνας.

28) Σ O Y Z I Δ I Λ A P A. Είναι λέξεις Περσική πού σημαίνει καῖον τήν καρδίαν ή σπαραξικάρδιον.

29) M O Y Σ T A A P. Είναι λέξεις 'Αραβοπερσική καί σημαίνει δανεισμένον.

30) N I Σ A M Π O Y P. Είναι Περσική λέξεις ἐκ τῆς Περσικῆς πόλεως Νισαμπούρ τῆς ἐπαρχίας Χορασάν. Μανάμ Νισαμπούρ σημαίνει ἄσμα Χορασιανόν.

31) Χ Ι Σ Σ Α Ρ. Είναι 'Αραβοπερσική λέξις, πού σημαίνει φρούριον.

32) Ο Υ Σ Ο Υ Λ. Είναι λέξις Τουρκική, πού σημαίνει ρυθμός.

33) Σ Α Ρ Κ Ι. Είναι λέξις Τουρκική, πού σημαίνει ἄσμα.

34) Π Ε Ρ Δ Ε. Είναι λέξις Τουρκική, πού σημαίνει τόνος ἢ τονική.

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- 1) Κωνσταντίνου Πρωτοφάλτου,
 'Ερμηνεία 'Εξωτερικῆς Μουσικῆς
 Κων/πολις 1843
- 2) Πανδώρα.
- 3) Κιλτζανίδου.
- 4) ΑΣΙΑΣ ΛΥΡΑ
 Κωνσταντίνου Ψάχου 'Αθῆναι 1907
- 5) Κ. Πανῶ. 'Ανάθιστος "Υμνος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ

Σελίς

- | | |
|---|---|
| 1) Περὶ ἐξωτερικῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς | 1 |
| 2) Ὀνομασία τῶν ὀκτώ ἡχῶν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἑλληνικὴν καὶ Τουρκικὴν γλῶσσαν. | 3 |
| 3) Ἰδιομορφία Δ' ἡχου. | 3 |
| 4) Ἰδιομορφία βαρέος ἡχου | 4 |

ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΟΙ ΣΟΥΠΙΕΔΕΣ

ΕΞ ΕΚΑΣΤΟΥ ΗΧΟΥ

Ἐκ τοῦ Α' ἡχου

- | | |
|---------------------|---|
| 5) Κιουρδί. | 7 |
| 6) Σεμπά Μπουσελίκ. | 8 |
| 7) Σεμπά. | 9 |

Ἐκ τοῦ Β' ἡχου

- | | |
|---------------|----|
| 8) Χουζάμ. | 10 |
| 9) Καρτβιγάρ. | 11 |

Ἐκ τοῦ Δ' ἡχου

- | | |
|----------------|----|
| 10) Νισαβερέκ. | 12 |
|----------------|----|

Ἐκ τοῦ πλαγίου Α' ἡχου

- | | |
|-----------------------|----|
| 11) Χουσεῦνὴ Ἀσηράν. | 13 |
| 12) Μπουσελίκ Ἀσηράν | 14 |
| 13) Χισσάρ Μπουσελίκ. | 15 |
| 14) Ἀτζέμ Κιουρδί. | 16 |

	<u>Σελίς</u>
<u>Ἐν τοῦ πλαγίου Β' ἤχου</u>	
15) Χουμαγιούν	17
16) Σεχνάζ.	18
<u>Ἐν τοῦ βαρέος ἤχου</u>	
17) Φεραχνάν.	19
<u>Ἐν τοῦ πλαγίου Δ' ἤχου</u>	
18) Χιτζασκιάρ.	20
19) Σουζινάν.	21
20) Νιγρίζ.	23
21) Νεχαβέντ.	24
22) Μαχούρ.	25
23) Σουζιδίλ.	26
24) Ὁ ζυγός.	29
25) Τό κλιτόν.	30
26) Ἡ σπάθη	31
27) Ἐπεξηγήσεις τῶν ξενοφώνων λέξεων	33
28) Πηγὴ Καὶ Βοηθήματα	38
29) Περιεχόμενα παραρτήματος	39